

100 LAT
NIEPODLEGŁA

Drzewo stulecia. Kolaż na setną rocznicę odzyskania niepodległości

Scenariusz z wykorzystaniem
działań twórczych
oraz metod aktywizujących:
portfolio, myślenia obrazami i dramy
– żywego obrazu

Opracowanie: Malina Tomaszewska

*nowa
era*

Twoje mocne strony

Cele lekcji

Uczeń:

- utrwała wiadomości dotyczące kontekstów historycznych i kulturowych, w których rozwijała się polska sztuka,
- pogłębia wiedzę na temat dawnego i nowoczesnego malarstwa polskiego,
- rozpoznaje portret, scenę historyczną, scenę batalistyczną i pejzaż,
- poszerza wiadomości dotyczące polskiego dziedzictwa kulturowego,
- rozpoznaje najbardziej znanych twórców sztuki polskiej i ich najważniejsze dzieła,
- podejmuje działania twórcze, których efektem jest praca plastyczna we wskazanej formie,
- umiejętnie posługuje się techniką fotokolażu i kolażu – zarówno w wersji tradycyjnej, jak i cyfrowej – trafnie dobierając środki wyrazu do zamierzonych efektów,
- stosuje techniki mieszane – łączy rysunek i malarstwo z kolażem i fotokolażem,
- tworzy kompozycję ze świadomym wykorzystaniem wybranych kształtów i kontrastowych form, a także barw, faktur i innych elementów języka sztuki,
- w pracy plastycznej twórczo i oryginalnie interpretuje temat,
- wyraża przez twórczość emocje związane z rocznicą odzyskania niepodległości,
- pogłębia wrażliwość estetyczną przez kontakt z dziełami sztuki,
- korzysta z efektów cudzej twórczości w zgodzie z zasadami prawa autorskiego.

Metody nauczania

- rozmowa nauczająca (pogadanka)
- dyskusja
- praca z materiałem ilustracyjnym
- drama – żywy obraz
- metoda myślenia obrazami
- portfolio
- praca z komputerem
- działania twórcze z wykorzystaniem techniki kolażu

Środki dydaktyczne

- Dorota Folga-Januszewska, *Jak czytać malarstwo polskie. Od XI wieku do 1914 roku*, Universitas, Kraków 2012
- Piotr Marczak, *Dzieje Polski w obrazach*, Arkady, Warszawa 2013
- Maria Poprzęcka, *Arcydzieła polskiego malarstwa*, Arkady, Warszawa 2015
- *Muzeum Narodowe w Warszawie. Arcydzieła malarstwa*, Arkady, Warszawa 2012
- seria *Skarby sztuki* wydawnictwa Arkady (albumy prezentujące kolekcje wybranych oddziałów Muzeum Narodowego)
- Barbara Kokoska, *Dzieje sztuki polskiej*, Wydawnictwo Kluszczyński, Kraków 2012
- Barbara Kokoska, *Wielcy mistrzowie malarstwa polskiego*, Wydawnictwo Kluszczyński, Kraków 2012
- Franciszek Stolorz, Stefania Krzysztofowicz-Kozakowska, *Historia malarstwa polskiego*, Wydawnictwo Kluszczyński, Kraków 2000
- *Wielka encyklopedia malarstwa polskiego*, red. J.K. Ostrowski, Wydawnictwo Kluszczyński, Kraków 2011
- albumy prezentujące dzieła sztuki polskiej
- strony internetowe z informacjami na temat zbiorów polskich muzeów
- strona Muzeum Narodowego w Warszawie w serwisie Google Arts and Culture
- strona Biblioteki Narodowej Polona
- strona internetowa poświęcona obchodom stulecia polskiej awangardy: rokawangardy.pl
- reprodukcje dzieł malarstwa polskiego, przygotowane przez uczniów podczas pracy metodą portfolio
- rzutnik z podłączeniem do internetu

Materiały plastyczne

- arkusze brystolu (70 x 100 cm), barwne i czarno-białe reprodukcje dzieł polskich artystów (z albumów malarstwa lub z internetu), duże arkusze kolorowego papieru, gazety, arkusze folii i tektury, nożyczki, klej, farby, farby w aerozolu, kredki, flamastry
- komputerowe programy graficzne

■ Przebieg lekcji

Omawiane zagadnienia i czynności uczniów

Lekcja 1.

Faza wprowadzająca

1. Czynności organizacyjne: sprawdzenie obecności, podanie tematu lekcji, przygotowanie warsztatu pracy i potrzebnych materiałów.
2. Nauczyciel wprowadza uczniów w problematykę zajęć – mówi o obchodach stulecia niepodległości. Krótko zarysowuje tło historyczne, przedstawiając okoliczności odzyskania przez Polaków niezależnego państwa. Podkreśla, że w okresie, w którym Polski nie było na mapach Europy, artyści walczyli o przetrwanie rodzimej kultury – przez swoją twórczość przyczynili się do zachowania tożsamości etnicznej rodaków i umocnienia ich świadomości narodowej.
3. Prowadzący przedstawia informacje o twórczości pierwszych polskich artystów awangardowych. Wskazuje na związki pomiędzy odrodzeniem polskiej państwowości a narodzinami rodzimej sztuki nowoczesnej (podstawowe wiadomości na ten temat znajdują się w *Materiałach dla nauczyciela*).
4. Nauczyciel opowiada o wydarzeniach towarzyszących obchodom stulecia polskiej awangardy (wystawy, konferencje, publikacje itd.). Osoby chętne oceniają te spośród wymienionych imprez, w których brały udział.

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel inicjuje dyskusję na temat tego, co oznacza wolność i niezależność w życiu narodu i państwa, a co – w sztuce. Uczestnicy zajęć zastanawiają się m.in. na tym, w jaki sposób może przejawiać się wolność twórcza, a także podają dzieła, które są, ich zdaniem, wyrazem artystycznej niezależności.
2. Uczniowie realizują w grupach polecenia otrzymane od prowadzącego.
 - *Odpowiedzcie, z jakimi tematami kojarzy Wam się polska sztuka. Jakie widoki, postacie i zjawiska są najczęściej ukazywane na obrazach polskich malarzy?*
 - *Wymieńcie jak najwięcej polskich artystów, których dzieła mieliście okazję obejrzeć.*

Nauczyciel zapisuje na tablicy tematy i nazwiska podane przez uczniów.

3. Prowadzący przedstawia, np. w formie prezentacji multimedialnej, wybrane dzieła polskiego malarstwa – zarówno dawnego, jak i XIX- i XX-wiecznego. Tam, gdzie to konieczne, omawia tematykę obrazów i opowiada o okolicznościach ich powstania. Ten fragment zajęć można zrealizować w formie wirtualnej wycieczki do jednego z polskich muzeów, np. oddziału Muzeum Narodowego w Warszawie. Zwiedzanie najlepiej rozpocząć od dzieł Jana Matejki. Warto również uwzględnić twórczość Jacka Malczewskiego, malarzy z rodziny Kossaków, Józefa Brandta, Maksymiliana i Aleksandra Gierymskich, Piotra Michałowskiego, Józefa Mehoffera, Józefa Chelmońskiego, Stanisława Wyspiańskiego, Olgi Boznańskiej, Leona Wyczółkowskiego, Juliana Fałata, Stanisława Ignacego Witkiewicza, Władysława Strzemińskiego, Katarzyny Kobro, Henryka Stażewskiego, Henryka Berlewiego, Ksawerego Dunikowskiego, Magdaleny Abakanowicz.
4. Uczniowie wspólnie z nauczycielem weryfikują sporządzoną wcześniej listę tematów i nazwisk, a następnie ją uzupełniają.
5. Uczestnicy zajęć analizują wybrane dzieło z wykorzystaniem metody myślenia obrazami. Prowadzący zadaje im pytania dotyczące sceny przedstawionej na płótnie.
 - *Co wiecie na pewno?*
 - *Czego się domyślacie?*
 - *Czego jeszcze chcecie się dowiedzieć?*
 Uczniowie poszukują odpowiedzi w trzech grupach. Po upływie wyznaczonego czasu przedstawiciele zespołów prezentują gotowe opisy tego, co zostało ukazane na obrazie. Nauczyciel podsumowuje efekty ich pracy.
6. Obraz, który szczególnie zainteresował uczniów, może posłużyć jako inspiracja podczas pracy metodą dramy – żywego obrazu. Z pomocą prowadzącego uczestnicy zajęć uważnie analizują układ postaci ukazanych w dziele i jego tematykę, a następnie wybrane osoby ustawiają się w sposób odzwierciedlający kompozycję obrazu. Pozostali uczniowie oceniają wierność odwzorowania oryginału i fotografują scenę z różnych punktów widzenia.

Faza podsumowująca

Nauczyciel pyta uczniów o to, które z dzieł omawianych na zajęciach spodobały im się najbardziej, i prosi o uzasadnienie formułowanych opinii. Po wypowiedziach ochotników podsumowuje lekcję i zapowiada następne zajęcia. W ich trakcie zadaniem uczniów będzie wykonanie kolaży z reprodukcji wybranych dzieł polskich artystów.

J. Malczewski, *Ojczyzna*

Praca domowa

- Przygotuj portfolio dotyczące twórczości wybranego przez Ciebie polskiego artysty. Zgromadź jak największą liczbę reprodukcji jego dzieł – zarówno kolorowych, jak i czarno-białych.

Fot.: Muzeum Narodowe we Wrocławiu

Materiały dla nauczyciela

Sto lat awangardy w Polsce

W 2017 r. minęło sto lat od pierwszego publicznego wystąpienia polskiej awangardy. Z inicjatywą dotyczącą obchodów tej rocznicy wyszły trzy muzea, które mają najbogatsze w kraju zbiory sztuki z okresu międzywojennego: Muzeum Narodowe w Warszawie, Muzeum Narodowe w Krakowie i Muzeum Sztuki w Łodzi. Ponad 70 instytucji z całej Polski – muzeów, teatrów, galerii – zorganizowało wystawy, koncerty, spektakle, publikacje, wykłady i konferencje. Wydarzenia te zostały poświęcone poszczególnym artystom, związkom rodzimej awangardy z awangardą zachodnią, postulatami artystycznych nowatorów oraz kontynuacjom awangardowych idei w sztuce współczesnej. Świątowanie setnej rocznicy narodzin nowoczesności w Polsce stało się okazją do uhonorowania artystów buntowników, którzy swoimi działaniami twórczymi otworzyli przestrzeń dla rozwoju nowej sztuki. Więcej informacji jest dostępnych na stronie rokawangardy.pl.

J. Chełmoński, *Bociany*

Fot.: Muzeum Narodowe w Warszawie/Liegier Piotr

Lekcja 2.

Faza wprowadzająca

1. Czynności organizacyjne: sprawdzenie obecności, podanie tematu lekcji, przygotowanie warsztatu pracy i potrzebnych materiałów.
2. Nauczyciel zapowiada, że celem uczestników zajęć będzie wykonanie kolaży przedstawiających drzewo stulecia niepodległej Rzeczypospolitej i wolnej polskiej sztuki – z wykorzystaniem reprodukcji z portfolio wykonanego w ramach pracy domowej. Pyta uczniów, z jakimi cechami kojarzy się im drzewo – ile lat rośnie i w jaki sposób wpisuje się w rodzime krajobrazy, zwłaszcza w te ukazane na obrazach poznanych na poprzedniej lekcji. Wyjaśnia, że drzewo, które zostanie ukazane na kolażach, będzie symbolizowało zarówno ciągłość polskiej sztuki, jak i trwałość jej dorobku – jej wzrost, rozwój oraz bogactwo.

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel przedstawia uczniom formy pracy do wyboru; uczestnicy zajęć będą mogli wykonać:
 - fotokolaż wycinany,
 - fotokolaż wygenerowany w programie komputerowym,
 - drzewo genealogiczne polskiej sztuki (od dzieł dawnych do współczesnych),
 - drzewo o koronie złożonej z fragmentów dzieł dawnych,
 - drzewo nowoczesne o nietypowym kształcie, nawiązującym do twórczości artystów awangardowych (m.in. Kobro, Strzemińskiego, Stażewskiego, Berlewiego).

Uczniowie wybierają odpowiadające im warianty, a następnie łączą się w grupy, które będą pracować nad konkretnymi formami.
2. Nauczyciel zachęca uczestników zajęć do kreatywnej interpretacji tematu i poszukiwania oryginalnych rozwiązań. Jednocześnie przekazuje zespołom konkretne uwagi i sugestie.
 - Należy rozpocząć od naszkicowania konturów drzewa na arkuszu brystolu i opracowania tła. Następnym krokiem powinno być zaplanowanie rozmieszczenia wybranych reprodukcji lub ich fragmentów oraz elementów dodatkowych.

- W wybranym punkcie kolażu trzeba umieścić hasło: *Stulecie Niepodległej*.
 - W pracy powinny się znaleźć informacje dotyczące tytułów dzieł i nazwisk twórców – zgodnie z przepisami prawa autorskiego.
 - Przy wyborze kolorystyki dzieła warto zainspirować się polską flagą, np. dolną część korony można wypełnić barwami w gamie czerwieni, a górną – plamami bieli lub innych jasnych kolorów.
 - W pracy należy wykorzystać reprodukcje zarówno barwne, jak i czarno-białe – niektóre przedstawienia z tej drugiej grupy warto pokolorować ręcznie.
 - Wyciętymi fragmentami dzieł można wypełnić zarówno pień, jak i koronę drzewa.
 - Kolaż powinien składać się nie tylko z kompletnych reprodukcji, lecz także z wyciętych fragmentów, np. z postaci i przedmiotów w różnych rozmiarach, zestawionych ze sobą w nowym, zaskakującym kontekście.
 - Dla większego zróżnicowania kształtów, barw i faktur warto połączyć fragmenty dzieł z elementami powycinanymi z kolorowych papierów, gazet, folii, tektury itp.
 - Kolaż można uzupełnić obiektami własnoręcznie namalowanymi lub narysowanymi.
 - W kompozycji można także wykorzystać fotografie wykonane na poprzednich zajęciach – w trakcie realizacji zadania polegającego na utworzeniu żywego obrazu.
3. Jeżeli wśród zespołów znajdzie się grupa planująca wykonanie kolażu w formie cyfrowej, nauczyciel dostosowuje swoje wskazówki do warunków pracy z użyciem oprogramowania komputerowego.
 4. Prowadzący nadzoruje przebieg działań i reaguje na bieżące potrzeby uczestników zajęć – służy im radą i konkretnymi wskazówkami praktycznymi.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie wspólnie z nauczycielem porównują gotowe prace i dokonują ich oceny, uwzględniając zarówno dobór reprodukcji, jak i zastosowanie środków plastycznych.
2. Finałem zajęć poświęconych sztuce niepodległej Polski może być wystawa kolaży, przygotowana pod kierunkiem nauczyciela np. na szkolnym korytarzu.